

Sun Tzu

DE KUNST VAN HET OORLOGVOEREN

De oudste krijgskundige verhandeling ter wereld

INLEIDING Sun Wu en zijn boek

Ssu-ma Ch'ien verhaalt het volgende over Sun Tzu:

Sun Tzu Wu stamde uit de staat Ch'i. Met zijn *Kunst van het oorlogvoeren* wist hij de aandacht te trekken van Ho Lu, koning van Wu. Deze zei tegen hem:

'Ik heb uw dertien hoofdstukken nauwgezet doorgelezen. Mag ik uw theorie over het leiden van soldaten aan een kleine proef onderwerpen?'

Sun Tzu antwoordde: 'Dat mag.'

'Mag die proef dan met vrouwen worden gedaan?'

Ook daarop zei hij ja. Er werden honderdtachtig vrouwen uit het paleis gehaald. Sun Tzu deelde hen in twee compagnieën in en stelde aan het hoofd van elke compagnie een van de lievelingsconcubines van de koning. Hij liet hun allen een speer in de hand nemen en sprak:

'Ik neem aan dat u het verschil kent tussen voor en achter, rechts en links?'

De vrouwen antwoordden: 'Ja.'

Sun Tzu vervolgde: 'Wanneer ik "Vooruit kijken" zeg, kijkt u recht naar voren. Bij "Linksom" keert u naar uw linkerhand. Bij "Rechtsom" keert u naar uw rechterhand. Bij "Omkeren" draait u helemaal om naar uw rug.'

Weer stemden de vrouwen toe. Nadat hij de commando's zo had uitgelegd, liet hij de hellebaarden en bijlen opstellen om met de oefening te beginnen. Op het geluid van de trom rolde hij het bevel 'Rechtsom'. Maar de vrouwen barstten in lachen uit.

Sun Tzu zei: 'Wanneer de commando's niet duidelijk en scherp zijn, wanneer de bevelen niet ten volle begrepen worden, dan treft de generaal schuld.'

Hij begon opnieuw met drillen en gaf ditmaal het bevel 'Linksom'. Weer schaterden de vrouwen het uit.

Sun Tzu: 'Wanneer de commando's niet duidelijk en scherp zijn, wanneer de bevelen niet ten volle begrepen worden, treft de generaal schuld. Maar wanneer zijn bevelen wél duidelijk zijn en de soldaten toch ongehoorzaam blijven, dan ligt de fout bij de aanvoerders.'

Met die woorden beval hij de hoofden van beide compagnieën te onthoofden. De koning van Wu sloeg het schouwspel gade vanaf een verhoogd paviljoen. Toen hij zag dat zijn lievelingsconcubines ter dood zouden worden gebracht, schrok hij hevig en zond haastig een bode met de boodschap:

'Wij zijn nu volkomen overtuigd van de bekwaamheid van onze generaal om troepen te leiden. Wanneer wij deze twee concubines moeten missen, zal ons eten en drinken geen smaak meer hebben. Het is onze wens dat zij niet worden onthoofd.'

Sun Tzu antwoordde: 'Nu ik eenmaal de opdracht van Zijne Majesteit heb ontvangen om generaal van zijn legers te zijn, zijn er bepaalde bevelen van Zijne Majesteit die ik in die hoedanigheid niet kan aanvaarden.'

Hij liet de twee aanvoersters onthoofden en stelde terstond de volgende in rang als hoofden aan. Daarna klonk opnieuw de trom voor de oefening. De vrouwen voerden alle bewegingen uit – rechtsom, linksom, voorwaarts marcheren, omkeren, knielen, opstaan – met volmaakte juistheid en precisie, zonder een kík te geven.

Toen zond Sun Tzu een bode naar de koning met de woorden: 'Uw soldaten, Sire, zijn nu behoorlijk gedrild en gedisciplineerd, en gereed voor uw majesteits inspectie. Zij kunnen voor elk doel worden gebruikt dat hun vorst wenst; beveel hun door vuur en water te gaan, zij zullen niet weigeren.'

Maar de koning antwoordde: 'Laat onze generaal de oefening staken en terugkeren naar het kamp. Wij hebben geen lust om af te dalen en de troepen te inspecteren.'

Daarop zei Sun Tzu: 'De koning is alleen verzot op woorden en kan ze niet in daden omzetten.'

Daarna zag Ho Lu in dat Sun Tzu inderdaad wist hoe men een leger moet leiden, en benoemde hem ten slotte tot generaal. In het westen versloeg hij de staat Ch'u en drong door tot Ying, de hoofdstad; in het noorden joeg hij de staten Ch'i en Chin schrik aan en verbreidde zijn roem onder de vazalvorsten. En Sun Tzu deelde in de macht van de koning.

Dat is alles wat Ssu-ma Ch'ien in dit hoofdstuk over Sun Tzu zelf vertelt. Hij vervolgt echter met een levensbeschrijving van diens nakomeling Sun Pin, die ongeveer honderd jaar na de dood van zijn beroemde voorvader geboren werd en eveneens een uitnemend krijgskundige van zijn tijd was. De geschiedschrijver noemt ook hem Sun Tzu, en in zijn voorwoord lezen wij: 'Sun Tzu kreeg de voeten afgesneden en besprak desondanks de kunst van de oorlog.' Waarschijnlijk was 'Pin' dus een bijnaam die hem na zijn verminking werd gegeven, tenzij het verhaal is verzonnen om de naam te verklaren. Het hoogtepunt van zijn loopbaan, de verpletterende nederlaag die hij zijn verraderlijke rivaal P'ang Chuan toebreacht, wordt kort vermeld in hoofdstuk V, § 19, noot.

Terug naar de oudere Sun Tzu. Hij wordt nog in twee andere passages van de *Shih Chi* genoemd.

In het derde regeringsjaar [512 v.Chr.] trok Ho Lu, koning van Wu, met Tzū-hsu [dat is Wu Yuan] en Po P'ei ten velde tegen Ch'u. Hij veroverde de stad Shu en doodde de twee prinsenzonen die vroeger generaals van Wu waren geweest. Hij beraamde toen een tocht naar Ying, de hoofdstad; maar de generaal Sun Wu zei: 'Het leger is uitgeput. Het is nog niet mogelijk. Wij moeten wachten.' [...] In het negende jaar [506 v.Chr.] richtte koning Ho Lu zich tot Wu Tzū-

hsu en Sun Wu met de woorden: 'Vroeger verklaarden jullie dat het nog niet mogelijk was Ying binnen te trekken. Is de tijd nu rijp?' De twee mannen antwoordden: 'Tzū-ch'ang, de generaal van Ch'u, is hebzuchtig en inhalig, en de vorsten van T'ang en Ts'ai koesteren allebei wrok tegen hem. Wanneer Uwe Majesteit besloten heeft tot een grote aanval, moet u T'ang en Ts'ai voor u winnen; dan kunt u slagen.' Ho Lu volgde dit advies, versloeg Ch'u in vijf slagvelden en rukte Ying binnen.

Dit is de laatste datum waarop iets over Sun Wu wordt vermeld. Hij schijnt zijn beschermheer niet te hebben overleefd, die in 496 stierf aan de gevolgen van een wond. In een ander hoofdstuk komt deze passage voor:

Vanaf die tijd verrezen een aantal beroemde krijgslieden na elkaar: Kao-fan, in dienst van Chin; Wang-tzu, in dienst van Ch'i; en Sun Wu, in dienst van Wu. Deze mannen ontwikkelden en verlichtten de beginselen van de oorlog.

Het is duidelijk dat Ssu-ma Ch'ien althans geen twijfel koesterde aan het historische bestaan van Sun Wu; en met één uitzondering, die straks ter sprake komt, is hij verreweg de belangrijkste bron voor de periode in kwestie. Het is daarom niet nodig veel woorden te wijden aan een werk als het *Wu Yüeh Ch'un Ch'iu*, dat vermoedelijk door Chao Yeh uit de eerste eeuw na Chr. is geschreven. De toeschrijving is enigszins twijfelachtig; maar zelfs als die juist was, zou zijn relaas weinig waarde hebben, omdat het op de *Shih Chi* berust en is uitgebreid met romantische details. Het verhaal over Sun Tzu staat erin in hoofdstuk 2. De enige nieuwe punten die de moeite waard zijn, luiden: (1) Sun Tzu werd eerst door Wu Tzū-hsu aan Ho Lu aanbevolen. (2) Hij wordt een inboorling van Wu genoemd. (3) Hij had voordien een teruggetrokken leven geleid en zijn tijdgenoten kenden zijn bekwaamheid niet.

In de *Huai-nan Tzu* komt deze zin voor: 'Wanneer vorst en ministers een verkeerde gezindheid tonen, kan zelfs een Sun Tzu

de vijand niet het hoofd bieden.’ Aangenomen dat dit werk echt is (en tot dusver is daaraan geen twijfel gerezen), hebben wij hier de vroegste rechtstreekse verwijzing naar Sun Tzu, want Huai-nan Tzu stierf in 122 v.Chr., vele jaren voordat de *Shih Chi* verscheen.

Liu Hsiang (80-9 v.Chr.) zegt: ‘De reden waarom Sun Tzu met dertigduizend man Ch’u met tweehonderdduizend versloeg, is dat die laatsten onge disciplineerd waren.’

Teng Ming-shih deelt mee dat de familienaam ‘Sun’ door hertog Ching van Ch’i [547-490 v.Chr.] aan de grootvader van Sun Wu is verleend. Sun Wu’s vader Sun P’ing steeg op tot minister in Ch’i, en Sun Wu zelf, wiens stijl Ch’ang-ch’ing luidde, vluchtte naar Wu vanwege de opstand die door de verwanten van T’ien Pao werd voorbereid. Hij had drie zonen, van wie de tweede, Ming geheten, de vader was van Sun Pin. Volgens dit verhaal was Pin dus de kleinzoon van Wu, wat, gezien het feit dat Sun Pins overwinning op Wei in 341 v.Chr. viel, chronologisch onmogelijk is. Waar Teng Ming-shih deze gegevens vandaan haalde, weet ik niet, maar er valt er natuurlijk geen enkel vertrouwen in te stellen.

Een interessant document uit het einde van de Han-periode is het korte voorwoord dat de grote Ts’ao Ts’ao, of Wei Wu Ti, schreef bij zijn uitgave van Sun Tzu. Ik geef het volledig:

Ik heb gehoord dat de ouden bogen en pijlen met voordeel gebruikten. Het *Lun Yu* zegt: ‘Er moet voldoende militaire kracht zijn.’ Het *Shu Ching* noemt het leger onder de ‘acht voorwerpen van regering’. Het *I Ching* zegt: “‘Leger” duidt op vastheid en rechtvaardigheid; de ervaren aanvoerder zal geluk hebben.’ Het *Shih Ching* zegt: ‘De koning rees majesteitelijk in zijn toorn, en hij schaarde zijn troepen.’ De Gele Keizer, T’ang de Voltooier en Wu Wang gebruikten allen spiesen en bijlen om hun geslacht te hulp te komen. De *Ssu-ma Fa* zegt: ‘Wanneer iemand opzettelijk een ander doodt, mag hij zelf terecht worden gedood.’ Wie zich uitsluitend op krijgshaftige maatregelen verlaat, zal worden uitgeroeid; wie zich uitsluitend op vreedzame maatregelen verlaat, zal ten onder gaan.

Voorbeelden hiervan zijn Fu Ch'ai enerzijds en Yen Wang anderzijds. In militaire zaken is de regel van de wijze normaal de vrede te bewaren en zijn troepen slechts in beweging te brengen wanneer de gelegenheid het vereist. Hij zal de wapens niet gebruiken tenzij de noodzaak hem daartoe dwingt.

Ik heb vele boeken over oorlog en strijd gelezen, maar het werk dat Sun Wu heeft samengesteld is het diepste van allemaal. [Sun Tzu stamde uit de staat Ch'i, zijn persoonlijke naam was Wu. Hij schreef de *Kunst van het oorlogvoeren* in dertien hoofdstukken voor Ho Lu, koning van Wu. De beginselen ervan werden op vrouwen beproefd, en daarna werd hij generaal. Hij leidde een leger westwaarts, verpletterde de staat Ch'u en trok Ying binnen, de hoofdstad. In het noorden hield hij Ch'i en Chin in onzag. Honderd jaar en meer na zijn tijd leefde Sun Pin. Hij was een nakomeling van Wu.] In zijn behandeling van beraadslaging en planning, het belang van snelheid bij het ten velde trekken, helderheid van opvatting en diepte van ontwerp staat Sun Tzu buiten bereik van kritiekzucht. Mijn tijdgenoten echter hebben de volle betekenis van zijn aanwijzingen niet gevat en terwijl zij de kleinere bijzonderheden waarin zijn werk overvloedig is in praktijk brengen, hebben zij de wezenlijke strekking over het hoofd gezien. Dat is de beweegreden die mij heeft gebracht tot het schetsen van een ruwe verklaring van het geheel.

Een opvallend punt daarin is de uitdrukkelijke verklaring dat de dertien hoofdstukken speciaal voor koning Ho Lu zijn geschreven. Dit wordt gesteund door het interne bewijs in I, § 15, waar duidelijk een vorst wordt aangesproken.

In de bibliografische afdeling van de *Han Shu* staat een vermelding die veel discussie heeft uitgelokt: 'De werken van Sun Tzu van Wu in 82 *p'ien* (of hoofdstukken), met diagrammen in 9 *chuan*.' Het is duidelijk dat dit niet louter de dertien hoofdstukken kunnen zijn die Ssu-ma Ch'ien kende, of die wij thans bezitten. Chang Shou-chieh verwijst naar een uitgave van Sun Tzu's *Kunst van het oorlogvoeren*

waarvan de ‘dertien hoofdstukken’ het eerste *chuan* vormden, met daaraan toegevoegd dat er nog twee andere *chuan* waren. Dit heeft een theorie doen ontstaan dat het grootste deel van die 82 hoofdstukken uit andere geschriften van Sun Tzu bestond – wij zouden ze apocrief noemen – vergelijkbaar met de *Wen Ta*, waarvan een fragment over de Negen Situaties bewaard is in de *T’ung Tien*, en een ander in de commentaar van Ho Shin. Er wordt gesuggereerd dat Sun Tzu vóór zijn onderhoud met Ho Lu slechts de dertien hoofdstukken had geschreven, maar daarna een soort uitleg in vraag- en antwoordvorm tussen hemzelf en de koning heeft samengesteld. Pi I-hsun, de auteur van de *Sun Tzu Hsu Lu*, steunt dit met een citaat uit het *Wu Yüeh Ch’un Ch’iu*: ‘De koning van Wu ontbood Sun Tzu en stelde hem vragen over de kunst van de oorlog. Telkens wanneer hij een hoofdstuk van zijn werk uiteenzette, vond de koning geen woorden genoeg om hem te prijzen.’ Zoals hij opmerkt, wanneer het gehele werk op dezelfde schaal werd toegelicht als in de genoemde fragmenten, kon het totale aantal hoofdstukken niet gering zijn. Dan zouden de talrijke andere verhandelingen die aan Sun Tzu worden toegeschreven erin kunnen zijn opgenomen. Het feit dat de *Han Chih* geen werk van Sun Tzu noemt behalve de 82 *p’ien*, terwijl de Sui- en T’ang-bibliografieën titels van andere vermelden naast de ‘dertien hoofdstukken’, is volgens Pi I-hsun een goed bewijs dat al die andere in de 82 *p’ien* waren begrepen. Zonder ons blind te staren op de nauwkeurigheid van de bijzonderheden uit het *Wu Yüeh Ch’un Ch’iu*, of de echtheid toe te geven van een der verhandelingen die Pi I-hsun aanhaalt, mogen wij in deze theorie een waarschijnlijke oplossing van het raadsel zien. Tussen Ssu-ma Ch’ien en Pan Ku was er ruimschoots tijd voor een weelderige oogst van vervalsingen onder de magische naam Sun Tzu te zijn opgekomen, en de 82 *p’ien* kunnen heel goed een verzameluitgave vertegenwoordigen waarin deze met het oorspronkelijke werk zijn samengevoegd. Het is ook mogelijk, hoewel minder waarschijnlijk, dat sommige ervan al in de tijd van de vroegere geschiedschrijver bestonden en door hem opzettelijk genegeerd werden.

Tu Mu's vermoeden schijnt te berusten op een passage die luidt: 'Wei Wu Ti heeft Sun Wu's *Kunst van het oorlogvoeren* aan elkaar geregen,' wat op zijn beurt kan voortkomen uit een misverstand van de slotwoorden van Ts'ao Ts'ao's voorwoord. Dit, zoals Sun Hsing-yen opmerkt, is slechts een bescheiden manier om te zeggen dat hij een verklarende parafrase heeft gemaakt, of met andere woorden, een commentaar erop heeft geschreven. Over het geheel genomen heeft deze theorie weinig bijval gevonden. Zo zegt de *Ssu K'u Ch'uan Shu*: 'De vermelding van de dertien hoofdstukken in de *Shih Chi* bewijst dat zij vóór de *Han Chih* bestonden, en dat latere toevoegingen niet als deel van het oorspronkelijke werk mogen worden beschouwd. Tu Mu's bewering kan zeker niet als bewijs gelden.'

Er is dus alle reden om aan te nemen dat de dertien hoofdstukken in de tijd van Ssu-ma Ch'ien vrijwel zoals wij ze nu hebben bestonden. Dat het werk toen alom bekend was, zegt hij met zoveel woorden: 'Sun Tzu's dertien hoofdstukken en Wu Ch'i's *Kunst van het oorlogvoeren* zijn de twee boeken waar men gewoonlijk naar verwijst als het om militaire zaken gaat. Beide zijn wijd verspreid, dus ik bespreek ze hier niet.' Maar naarmate wij verder teruggaan, rijzen er ernstige moeilijkheden. Het belangrijkste feit dat onder ogen moet worden gezien, is dat de *Tso Chuan*, het grootste contemporaine verslag, Sun Wu nergens noemt, noch als generaal noch als schrijver. Het is begrijpelijk dat velen bij dit ongemakkelijke gegeven niet alleen twijfel koesteren aan het verhaal over Sun Wu zoals de *Shih Chi* het geeft, maar zelfs ronduit sceptisch staan tegenover het bestaan van de man zelf. De krachtigste uiteenzetting van deze kant van de zaak vinden wij in de volgende redenering van Yeh Shui-hsin:

In Ssu-ma Ch'iens geschiedenis staat dat Sun Wu uit de staat Ch'i stamde en in dienst was van Wu; en dat hij in de regering van Ho Lu Ch'u verpletterde, Ying binnentrok en een groot generaal was. Maar in de commentaar van Tso komt Sun Wu helemaal niet voor. Het is waar dat de commentaar van Tso niet alles hoeft te bevatten